

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглядається проблема розвитку творчого мислення молодших школярів; висловлюється думка про те, що осмислені знання виступають основою для набуття нових знань. Визначається особлива роль вчителя в створенні умов для творчої, продуктивної діяльності учнів на уроках.

Ключові слова: *творче мислення, молодший шкільний вік, сучасна школа, початкова освіта.*

В статье рассматривается проблема развития творческого мышления младших школьников; высказывается мысль о том, что осмысленные знания выступают основой для приобретения новых знаний. Определяется особая роль учителя в создании условий для творческой, продуктивной деятельности учащихся на уроках.

Ключевые слова: *творческое мышление, младший школьный возраст, современная школа, начальное образование.*

Постановка і обґрунтування актуальності проблеми. Питання дослідження творчого мислення людини, формування творчої особистості особливо гостро постало в умовах зміцнення української державності, становлення України на міжнародній арені тому, що творчість є важливою умовою соціально-економічного прогресу. Успіх розвитку суспільства визначають люди, які вміють творчо мислити, виявляти творчу ініціативу, генерувати нові ідеї, здатні до гнучкої адаптації в різних життєвих ситуаціях.

Інтеграційному поступу України в єдиний інформаційно-економічний простір сприятимуть активні і нестандартні дії національно свідомих творчих особистостей. Таких особистостей варто виховувати ще з дошкільного віку. А сензитивним періодом для розвитку творчого мислення, уяви, фантазії, формування вміння спостерігати й аналізувати явища, порівнювати властивості предметів, робити висновки є саме молодший шкільний вік.

Аналіз досліджень з проблеми. Аналіз педагогічної ситуації, філософської, психологічної, педагогічної літератури свідчить, що проблема розвитку творчого мислення людини стала об'єктом досліджень з другої половини ХХ століття та активно розробляється в дидактиці за сучасних умов.

Психолого-педагогічні дослідження (Г.С.Альтшуллер, Ш.О. Амонашвілі, В. С. Біблер, Е. Боно, П. Я. Гальперін, Є. П. Ільїн, О. М. Матюшкін, М. І. Миревич, Дж. Ніренберг, Я. А. Пономарьов) засвідчують, що творче мислення людини є важливим засобом розв'язання багатьох життєвих ситуацій. Вчені визначили предмет і методи психології творчості, здійснили загальний аналіз психологічних закономірностей творчого мислення, запропонували різноманітні методики розвитку творчих здібностей людини.

Низка дослідників (І.П.Волков, О. Гін, Ю. М. Кулюткін, О. Я. Митник, В.О.Моляко, А.З.Рахімов, А.Е.Симоновський, Г. С. Сухобська) розкривають особливості та умови розвитку творчого мислення дітей, пропонують методики вивчення розвитку творчого мислення та методики активізації мисленнєвої діяльності.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки українськими дидактами досліджуються різні аспекти проблеми розвитку творчого мислення та творчого потенціалу молодших школярів, а саме: формування творчої особистості молодшого школяра в педагогічній спадщині В. О.Сухомлинського(Г.Л. Бондаренко); психологічні особливості реалізації творчого потенціалу молодших школярів (І.В. Воронюк); методичні засади формування творчого мислення учнів початкової школи в процесі мистецької діяльності (В.В. Григор'єва); особливості розвитку творчого мислення у перехідний період від дошкільного до молодшого шкільного віку (В.В. Іванова); підвищення ефективності творчого потенціалу молодшого школяра (М.О. Шопіна). Педагоги наголошують на тому, що саме в молодшому шкільному віці закладається фундамент у формуванні творчої особистості, здатної продукувати цікаві ідеї, знаходити нестандартні шляхи вирішення різних проблем, комфортно почуватися в нестабільних соціальних умовах.

Метою статті є висвітлення проблеми розвитку творчого мислення учнів в навчально-виховному процесі початкової школи.

Виклад основного матеріалу статті. Життєвий досвід доводить, що в складних умовах та ситуаціях орієнтується і знаходить гнучке рішення творча, креативна людина, здатна до оригінальних задумів, генерування нових ідей.

“Здатність продукувати думки та ідеї—це ознака інтелекту. Людей, які продукують ідеї, називають інтелектуалами.”[12,7]

“Державі потрібні не відмінні виконавці, а інтелектуально розвинені, творчо обдаровані особистості.”[2, 4]

Хоча питання розвитку творчого начала в учнів досліджується досить давно, багато проблем залишається невирішеними. Найважливіша роль у вирішенні питання розвитку творчої особистості дитини належить школі. Вона має навчити кожную дитину самостійно та креативно мислити, гнучко адаптуватися до умов життя, що швидко змінюються.

На жаль, в сучасній школі значна частина навчального часу відводиться репродуктивним завданням, також відтворювальний характер має велика кількість вправ у підручниках. Говорячи про розвиток творчого мислення, ми не можемо обійти стороною творчі здібності дитини. Педагоги, працюючи над розвитком творчих можливостей дітей, багато зусиль докладають для розвитку спеціальних творчих здібностей у певній галузі (музичній, літературній тощо). А загальні творчі властивості дитини залишаються поза увагою вчителів.[13, 4]

Шкільне навчання ґрунтується переважно на активізації лівої півкулі головного мозку, яка обробляє інформацію логічно, лінійно. В той час, як правій півкулі, функцією якої є сприймання структур, зв'язків, почуття прекрасного, належить другорядна роль в процесі мислення людини.[5, 13]

Такий дисбаланс природних можливостей людини призводить до дисгармонії установок людини в діяльності. “ Криза мислення полягає в неекологічній експлуатації однієї з частин цілого людського органа— мозку, в той час як інші симетричні органи людини працюють гармонійно.”[11, 82]

Сучасний науковець С. Терепиций так говорить про стан сучасної освіти: “...величезний виклик майбутнього—це запит на креативність,

інноваційність. Про це багато говорять, але реальна освіта залишається освітою знань і фабрикою кліше.”[10, 5]

Навчальний процес в сучасній школі ґрунтується на засвоєнні стандартної інформації, оволодінні значною сукупністю знань, де самі знання розглядаються як кінцевий підсумок успішного навчання.

“Перешкодою творчому мисленню є не широкий обсяг знань, а невміння ними користуватися. Сковувати творче мислення можуть лише знання, завчені як догми або як єдино можливі варіанти розв’язання ... задачі.”[6, 15]

Тому знання не повинні накопичуватися як мертвий багаж з установкою на те, що, можливо, колись стануть в пригоді. Формальні, неосмислені знання не тільки не приносять користі, а й затримують інтелектуальний, психічний розвиток школярів, стають перешкодою в засвоєнні нових знань.

На особливу увагу заслуговує думка В. О. Сухомлинського про те, що вчитель повинен “прагнути до того, щоб знання були і кінцевою метою, і засобом, і інструментом для опанування нових знань.”[9, 367]

Дитина у віці від 6 до 10 років по своїй природі є дослідником, який прагне осмислити світ, образ самого себе й свого місця у світі. Вона поступово приходиться до висновку, що немає необхідності щоразу починати своє дослідження спочатку, а можна скористатися уже відомими знаннями, як власними, так і досягненнями попередніх поколінь.

Важливою умовою формування творчого потенціалу учнів є вивіреним баланс у використанні завдань, спрямованих на розвиток різних видів мислення, які активно розвиваються в молодшому шкільному віці: наочно-діяльне, наочно-образне, образно-просторове, образно-символічне й словесно-логічне.

Молодший шкільний вік є сензитивним періодом по відношенню до розвитку здібності дітей визначати невідоме і активно його досліджувати. А вміння визначати невідоме (виникнення запитання), перетворювати невідоме їй у відоме говорить про те, що в дитини активно працює мислення. Однією з умов для виникнення запитання є проблемна ситуація. Для того, щоб дитина стала активним дослідником, потрібно побудувати діалог вчителя і учня таким чином, щоб спонукати останнього ставити запитання, стимулювати його пізнавальну активність. А орієнтація молодшого школяра на пошук відповіді, а не на постановку питання, використання вчителем на уроках завдань, адресованих пам'яті, а не мисленню, призводить до кризи в розвитку запитань у дітей. Добре відомо, що навіть процес самостійного розв'язування людиною мислительних завдань не існує без постановки запитань. Внутрішній діалог є продуктивною формою мислительного процесу.

“Творчість є шаблинкою самостійного мислення, на якій дитина пізнає радість власної думки, переживає моральну гідність творця.”[9,434]

“Виробити гордість—значить ствердити в душі бажання бути мислителем.” [9,434]

“Мислення учнів не може функціонувати як саморегулююча система і пізнавальна цінність, діти постійно потребують зовнішньої корекції та підтримки. Мислительна діяльність характеризується як нецілеспрямована, неупорядкована.”[8, 59]

Тому перед сучасним вчителем стоїть завдання організувати навчально-виховний процес в школі таким чином, щоб навчити учнів самостійно створювати мотиви для діяльності, ставити перед собою

завдання, пропонувати способи виконання роботи, здійснювати контроль-оціночні дії власним досягненням.

“Свобода і творчість створюють вищу організацію життя, а не свавілля і насилля.” [1,32]

Важливу роль у стимулюванні пізнавальної активності відіграють позитивні емоції, почуття допитливості, подиву. Розвиткові творчих можливостей учнів сприятимуть такі психолого-педагогічні умови: демократичний стиль спілкування вчителя з учнями, створення здорового морально-психологічного клімату в учнівському колективі, позитивна оцінка творчої діяльності дітей, забезпечення матеріально-технічної бази для організації навчально-виховного процесу.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Аналіз публікацій відомих педагогів, психологів з проблеми розвитку творчого мислення дітей дозволяє зробити висновок, що навчання в сучасній школі носить більше репродуктивний, ніж творчий характер, що, в свою чергу, стримує гармонійний розвиток особистості. Тому важливими умовами організації ефективної, продуктивної діяльності є :

створення позитивної емоційної атмосфери; заохочування дітей до проявів фантазування, до самостійності в діяльності; облаштування такого середовища навколо дітей, яке спонукало б їх до постановки проблемних запитань ; перетворення учня із суб'єкту педагогічного впливу в суб'єкт власної діяльності.

Отже, проблема розвитку творчого мислення дітей, їх творчого потенціалу нині є особливо актуальною і потребує подальшого дослідження. Перспективи подальшого практичного пошуку ми пов'язуємо з вивченням теоретико-методологічних засад творчого мислення та розробкою навчальних і методичних посібників на основі цілеспрямованого застосування законів мислення діалектичної логіки.

Література

1. Амонашвили Ш. А. Учитель. вдохнови меня на творчество!
[Ш. А. Амонашвили; Всеукраинская ассоциация Гуманной Педагогики; Центр Гуманной Педагогики, Артемовск].—Донецк: изд-во „Ноулидж” (донецкое отделение), 2011.-52с.
2. Антошак, Оксана. Розуміння → розум → творчість / О. Антошак, І. Ганжала, Н. Ніколаєнко.—К.: Вид. дім „Шкіл. світ”: Вид. Л. Галіцина, 2006.- 112 с., [4] арк.-(Б-ка „Шкіл. світу”).—Бібліогр.: с. 109-111
3. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; за ред. В. Г. Кременя.—К., 2009
4. Коротяєв Б. І. Педагогічна філософія: колективна монографія / Б. І. Коротяєв, В. С. Курило, С. В. Савченко; Держ. закл., Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка.—Луганськ: Вид-во „ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010.-340с.
5. Кульчицька О. Творчі здібності та особливості їх прояву в дитячому віці // Обдарована дитина.-2000.-№1.-с.10-14
6. Настасьєв Г.К., Пашенко Д.І. Невичерпне джерело: В.О. Сухомлинський про дитячу технічну творчість.-К.: Т-во „Знання” УРСР, 1988.-48с.
7. Развитие творческой активности школьников / Под ред. А. М. Матюшкина; Науч.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР.-М.: Педагогика, 1991.-160с.:ил.

8. Рахимов А. З. Формирование творческого мышления школьников в процессе учебной деятельности: Учебное пособие по спецкурсу. Уфа, 1988.-168с.
- 9.Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти т.-К.: Рад. школа, 1977.-Т.5.-638с.
10. Терепищій С. Сучасна освіта—це інноваційність // Освіта України.-2011.-№8.-28 січня.-с.5
11. Хребто Т. С. Я учусь у тебе, ребенок...// Педагогический вестник „Три ключа”.—Издательский дом Шалвы Амонашвили.--Москва: 2009.
12. Чепига М. П. Плекаймо інтелектуальну еліту. Навчальний посібник—Л.: Тріада плюс, 2007.-536с.
13. Як допомогти дитині стати творчою особистістю / Упоряд. Л. Шелестова.—К.: Ред. загальнопед.газ.,-2003.-112с.- (Бібліотека „Шкільного світу”)